

KÜLTEPE METİNLERİNDE BULUNAN YENİ "WAKLUM" MEKTUPLARI

Arş. Gör. Dr. Salih ÇEÇEN

Asur Ticaret Kolonileri Çağı adını verdiğimiz ve en az 200 yıllık bir zamanı içine alan bu devrede, Asur'lu tüccarların ve şahısların elbette çeşitli meseleleri, müşkülâtları ve aralarında bir çok anlaşmazlıkları olacaktır.

Anlaşmazlık ve ihtilâfların çözümünü, birinci plânda olayın geçtiği "Kârum Dâiresi" ele alır, ve halleder. Eğer meseleyi halledemezlerse Anadolu'daki Kârum'ların bağlı olduğu "Kânis Kârum"una havale ederler. Kaniş Karumu da meseleyi karara bağlayamaz ise, daha üst ve yetkili merci olan Asur'a anlaşmazlık sunulur. Asur Şehir Meclisi kutsal "framrum" odasında toplanarak karara varır. Bu meclisin kararı bir belge ile düzenlenerek Anadolu'ya Kânis Kârumu'na gönderilir. Belgeyi Anadolu'ya "râbişum" adını verdiğimiz "Komiser, temsilci" götürür. Meseleyi şikâyetçi adına halleder.

Asur Şehir Meclisi kararları "Waklum şöyle diyor" hitabı ile başlar ve mutlaka bu hitap Kânis Kârumu'na yapılır. Çünkü Asur'un muhatap aldığı ve Anadolu'da yetki verdiği Kârum Kaniştir Bu karar belgesinin zarfı üzerinde "Waklum" dediğimiz şahsın mühürü mevcuttur.

Şimdi bu kısa açıklamadan sonra, Asur Şehrinin kararına imza koyan ve onun hitabı ile başlayan "Waklum" kimdir? Bu mesele hakkında belgeler ışığında bu saha ilim adamları ne demişler ve hangi tezi savunmuşlardır. Bu konuda bilgi vermeye çalışayım:

Landsberger, ellerindeki "Waklum" mektuplarını inceleyerek bu mektuplara imza koyan "Waklum"un "Yüksek dereceli bir memur" olabileceğini; Geç Devir Asur krallarının bu unvanı kullanmalarına rağmen bu şahısların "Kral" olamayacağı fikrini savunur¹.

1 Landsberger, TTAED 4, s. 22, 1940 (Ankara)

Balkan da hocası Landsberger'in belirttiği üzere kendisinin tespit ettiği yeni bir kaç "Waklum" mektubuna işaret ederek bu mektupların da muhtevalarından, kralın yazabileceği mektuplar olamayacağını söyler. Geç Asur krallarının bu unvanı taşımalarına rağmen bu noktai nazarı muhafaza ediyoruz der².

Garelli ise bu mektuplardaki "Waklum" kelimesinin kralın bir unvanı olduğunu ve asıl üzerinde durulması gerekenin bu devirde Asur'da görev yapmakta olan yüksek dereceli memurların araştırılması ve incelenmesidir der³.

Bu konuda en detaylı incelemeyi Larsen yapmış olup, L29-573 no. lu "Waklum" mektubunun mühüründe bulunan kitabenin Asur Kralı' İkinum'un oğlu Sargon'a ait olduğunu belirterek; Landsberger'in şimdiye kadar savunduğu tezin çürüdüğünü ve "Waklum"un krala âit bir unvan olduğunu belirtir. Kralın bu unvan ile Asur Şehri Meclisinin vermiş olduğu karara imza koyup, onun ağzı ile hitap edilerek yazılmış olduğunu kaydeder ve bu pozisyonu-ile kralın, bir meclis başkanı gibi görev yaptığını söyler⁴.

Larsen, Asur Krallarının yazıştığı durumlara göre unvan kullandığını kaydederek; Kralın kendi şahısları ile ilgili meselelerde onlarla direkt ilişkiye girdiği zaman "Waklum" unvanını, siyâsî meselelerde "rubâ'um" unvanını kullandığını ve Tanrıları ile olan ilişkilerde ise "issiakkum" unvanını kullanmış olduğunu söyler.

Biz, Larsen'in görüşlerine katıldığımızı peşinen söyledikten sonra, bu Assyriyolog'un görüşlerini teyit eden yeni "Waklum" belgeleri sunmaya çalışacağız:

İlk sunacağım mektup 1962 yılı Kültepe kazısından çıkan Kt n/ k 560 kazı envanter numaralı olan belgedir. Bu belgenin özelliği ve ehemmiyeti çok büyüktür. Daha önce bahsettiğim gibi "Waklum"ların kral unvanı olduğunu, biz mühür baskısı üzerinde bulunan kitabeden öğreniyor ve bu mühür kitabesi deki teşkil ediyordu. Sunacağımız belgenin zarfı elimize geçmediği için hangi krala ait olduğu hakkında bir fikir veremiyoruz. Fakat mektubun 13-16. satırında "Kralın mühürünü taşıyan bu mektubun kopyesini, Tura-Beli sana gönderdi" ibaresi kayıtlıdır. Kralın mühürünü taşıdığını belirtmesi, ilk defa "Waklum" mektubunda be-

2 Balkan, Kronoloji, s. 33, 46, 1955 (Ankara)

3 Garelli, Lcs Assyriens en Cappadoce, s. 47, 198-200, 1963 (Paris)

4 Larsen, The Old Assyrian City-State And tts Colonies, s. 131, 1976 (Copenhagen)

lirtmiş olup, kralın mührünün bulunduğu ve Tura -Beli adlı Asurlu'nun getirdiğinden bahsedilen mektupda elimize geçmiştir. Bu mektupta da "Waklum'un mührü" kaydı vardır. İşte bu mühr, krala âit olan mührdür. Şimdi arka arkaya bu iki mektubun tercümelerini vermek istiyorum:

n/k 560

1-9) Şehir kararı "hamrum"da verdi ve Kura, aldığı **Puzur-İstar'ın** parası miktârınca **Kaniş'de Puzur-İstar'ın** çocuklarına döndürecek (verecek)

10-12) Kura, onun tüccarı ile konuşacak. 13-16) Kralın mührünü taşıyan bu mektubun kopyesini, Tura-Beli sana gönderdi.

n/k 1384

1) "Waklum'un mührü, 2-4) Şehir, kararı "hamrum"da verdi ve 5-9) aldığı, **Puzur-İstar'ın** parası miktârınca, **Kaniş'de Puzur-İstar'ın** çocuklarına (aldığı emanet parayı) döndürecek ve 10-12) Kura, tüccar ile konuşacak.

Şimdi arka arkaya sunacağım iki belge, konu olarak "kan parası" meselesi ile ilgili olup; babasının ölümü neticesinde, oğlunun babasının kan parasını almak için teşebbüste bulunduğu, fakat Anadolu'da işin halledilemediği ve şikâyetin Asur"a havale edildiği anlaşılmaktadır. İlk belgede, bu şikâyetin sonucu Asur Şehir Meclisi'nin vermiş olduğu karar belirtilmekte ve **Kâniş** Kâijumu'na yazılmaktadır. Kararda, şikâyetçinin babasının kan parasını alacağı belirtilerek, kendi adına bu işi Anadolu'da halledecek "komiseri" Kanis'e göndermesi ve belge ile "râ-bişum'un Anadolu'ya gitmesi kararlaştırılıyor.

b/k 180

1-4) Waklum, Kârum **Kâniş'e** şöyle diyor: 5-7) Şehir, kararı "hamrum"da verdi ve 8-10) Ennam-A'nın oğlu **Aşşur-rabi**, k o m i : **Kâniş'e** ö n - derecek ve 11-13) Ennam-A'nın kan parası, onun oğluna ödenecek.

Yukarıda tercümesini verdiğimiz Asur'un karar belgesini, komiser Anadolu'ya (yâni **Kâniş'e**) götürür. Burada kan parası ile ilgili cezalandırılan Asurlu ile görüşüp parayı alır. Bu işin sona erdiğine dâir **Kâniş** halkı huzurunda yemin edilir. Şahitler kaydedilerek belge düzenlenir.

Komiser olarak Anadolu'ya gelen şahıs ölen kişinin torunu Suen-tata'dır. Yâni bir başka ifâdeyle parayı alacak olan Asurlunun oğludur.

b/k 162 /h

1-4) Su'en-tata, Assur-rabî'nin oğlu Annam-A'nın kan parası ile ilgili şehirin (karar) mektubunu 5-7) götürdü ve Ennam-**Aššur** ile o meseleyi -halletti. Şehirin huzurunda yemin ettik ve 8-9) onun babası **Aššur-rabî**'nin yerine Su'en-tata parayı aldı 10-12) **Zukija**'nın huzurunda, Su-Belum'un huzurunda, **Aššur-dan'im** huzurunda.

Bu iki belge ışığında Asurlu bir aileye âit 4 nesülük bir şecere de ortaya çıkmış oluyor.

Aššur-rabî Dede
 Ennam-Â Baba
Aššur-rabî Oğul
 Su'en-tata Torun

Bir başka nokta da dedenin adının, torununa verilmiş olması olayıdır. Bu geleneğin bu devrede de sürdürüğünü açıkça göstermektedir.

Y. olarak sunacağım "waktum" mektubu yine **Kāniš** Kârum'una yazılmış olan bir belgedir. Bu belge, Anadolu'da Asurlu bir şahısa âit kumaşların kaybolması ve bu sebeple yine Asurlu diğer bir şahısın bu olaya sebep olmaktan dolayı para cezasına çarptırılması ile ilgili şehir meclisi kararıdır. Bu belgeyi, şimdiye kadar yayınlanmış "-waktum" mektuplarından ayıran bir özellik vardır. O da, şehirin kararı (Tanrı **Aššur'un**) D U . E N . GAL adlı sembolü huzurunda almış olmasıdır. Bu ideogramlarla geçen tanrı adını yalnızca Râvlinson, The Cuneiform Inscriptions of Western Asia. I 11 R 13 c'de görmekteyiz. Deimel, Pantheon Babylonico, s. 51'de 454 No'lu sırada bu tanrı adına yer vermiştir. Biz de ise görüleceği üzere adı geçen tanrıyı GIS determinat'fi ile geçmiş haliyle görmekteyiz.

c/k 1010

1-3) Waktum, Kârum **Kāniš'e** şöyle diyor: Şehir, 4-6) kararı tanrı **Aššur'un** D U . E N . GAL amblemi huzurunda "hamrum"da verdi ve yemin edecek. 7-10) **Aššur-tāb** tanrı **Aššur'un-** önünde 36 top kumaşın kaybolduğuna dâir yemin edecek ve 11-17) her top kumaş için 10'ar

İeşel gümüşü, şehirde (Asur'da), .uzuta'nın oğlu **Aşşur-emuqi**, Imdi-illum'a ödeyecek 18-19) ve **Aşşur-émuqi** kervanı arayacak.

Bu mektubumuz da "waklum"dan 3 Asurlu şahısa gönderilmiş olan bir vesikadır. Kral bu mektup ile ilgili şahıslara kendi ticari meselesinde yardımcı olmalarını ve yardımcı olmaları hâlinde onları tanrı Aslur ve kendi tanrısı huzurunda takdis edeceğini belirtir.

n/k 604

1-4) Waklum; Ennam-Su'en, **Uşur-şa-Iştar**, ve Aduda'ya şöyle diyor: 5-8) 6 biltum ve fazlası kalayı, 12 top "liwitum (= sargı) kumaşını, 3 siyah eşeği Ennum-**Aşşur** size sevkecek. 9-11) Sizler benim çocuklarırsınız. Orada, benim için bizzat kendi (işinizmiş) gibi zahmet çekeceksiniz. 12-13) Kalayımı veriniz. Aduda'yı beklemeyiniz. 14-18) Yarım Se-qellik masraf kalayım, mevcut olduğu gibi benim için toplayıp, veriniz. Aduda, benim için gümüşü elde etsin. 19-20) Tanrı **Aşşur'un** ve tanrımın huzurunda sizleri takdis edeceğim. 21-26) 150 top kutânu kumaşı Turhumit Kâramu'na ulaşmadı. Ennum-**Aşşur** taşımaktadır. Orada gecikmesin! Onu geri gönderiniz.

Son mektubumuz Waklum'un bir Asurlu şahısa gönderdiği ve kalayının bedeli ile kirâsını istediği bir belgedir.

n/k 1538

1-3) Waklum, **Uşur-şa-Iştar'a** şöyle diyor: 3-8) Parayı vekiline göndereceksin, fakat belgede (kayıtlı) depozit parasını kızkardeşine göndermeyeceksin. 9-19) Senin kızkardeşin, sana karşı çok müşfikdir. Eğer beni seviyorsan; senin haberin bana geldiği zaman, kızkardeşine (de) yaz ve 14-15) senin temsilcinin meselesinde yardımcı olsun ve onların hissesini korusun. 17-18) Senin temsilcin iyi değildir. 19-23) Adu'nun size getirdiği 4 biltum kalayın bedelini (ve) az veya çok (olsun) kiramı bana gönder.

Kt n/k 560

a-lu-um dî-nam

i-na **ḥa-am-ri-im**

i-di-in-ma ma-lâ

KÛ.BABBAR **ša** Puzur₄-**Ištar**5 Ku-ra **il₃-qí-ú**i **Kà-ni-išKI**

a-na me-er-e

Puzur₄-Ištark. **ú-ta-ar**Ay. 10 Ku-ra **iš-tí****tám-kà-ri-šu**

e-ta-wa

me-he-er tup-pi-im

a-nim ku-nu-uk

15 ru-ba-im **Tù-ra-Be-lí**

ub-la-ku-um

K t n/k 1384

KIŠIB Wa-ak-lúm

a-lu-um di-nam

i-na **ḥa-am-ri-im**

i-di-in-ma ma-la

5 **KÛ .BABBAR ša Puzur₄-Ištar****il₅-qí-ú i-na****Kà-ni-iš a-na me-cr-e****Puzur₄-Ištar****ú-ta-ar-ma**

k. 10 Ku-ra

Ay. **iš-tí tam-kà-ri-im**

e-ta-wa

[um-ma Wa-ak-lûm-ma]

[-a-na Kâ-r] i-i m

[Kâ-ni]-iš^{KI}

[qi]-bî-ma

5 a-lu-um di-nam

i-na **ḥa-am-ri-im**

i-di-in-ma

A-šur-GAL DUMU En-nam-A

ra-bi₄-ša-am a-na

10 **Kâ-ni-iš i-ša-par-ma**

da-me **ša** En-nam-A

me-er-i-šu

k. 12 **i-ši-qî-il₅**

a-na da-me-e

ša E-na-ma-a

DUMU **A-šûr-GAL** tup-pa-am

ša a-lim^{KI} Sû-e-ta-a

5 ub-lâ-ma **iš-tî** En-nam-**A-šûr**

a-wa-tî-šu ig-mur-ma

ni-iš a-lim^{KI} ni-it-ma-ma

ki-ma **A-šûr-GAL a-bi₄-šu**

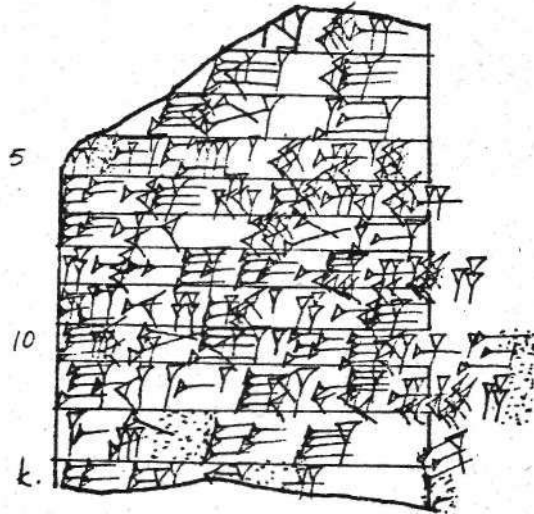
Sû-en-ta-a 'KÛ.BABBAR il₅-qî

k. 10 IGI Zu-ki-a

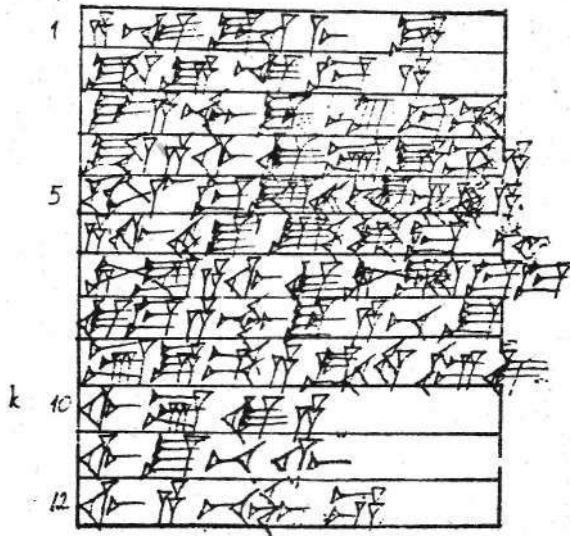
IGI **Šu-Be-lim**

Áy. IGI **A-šûr-dan**

Kt b/k 180

Kt b/k 162/b

Kt c/k 1010

um-ma Wa-ak-lüm-ma

a-na Ka-ri-im **Kà-ni-iš^{KI}**

qi-bi-ma a-lu-um

di-nam IGI **GIŠ**.GAG.EN.GAL5 i-na **ḫa-am-ri-im**

i-di-in-ma i-ta-ma

A-sùr-DÛG i-na GİR **ša A-sùr**36 **TÛG** **ba-tú-šu**lu **ḫa-al-qú-ni**

10 i-ta-ma-ma

10 GÍN.TA KÛ.BABBAR

a-na TÛGHi-A

k. i-na a-lim^{KI}Ay. **A-sùr-e-mu-qi**

15 DUMU Bu-za-ta-a

a-na îm-di-DINGIR

i-ša-qal-ma**ú A-sùr-e-mu-qi****ILLAT-sú i-šé-e**

Kt c/k 10:10

Handwritten musical notation on a staff. The notation consists of various symbols, including vertical lines, horizontal lines, and curved lines, arranged in a structured manner. The staff is divided into measures by vertical lines. On the left side of the staff, there are numerical markings: 5, 10, k., A.y., and 15. The notation appears to be a form of musical shorthand or a specific dialect of musical notation.

um-ma Wa-ak-lûm-ma

a-na En-na-Sü-en_ç

Ú-şú-ur-ša-Ištar

ù A-du-da qf-bi₄-ma

5 6 **GŪ ù it-ra-sú**

AN.NA 12 **TUG** ša li-wi-tim

3 **ANŞE** şa-lâ-mi En-um-**A-şur**

i-ra-dî-a-ku-nu-ti

me-er-u-i-a a-tü-nu

10 a-ma-kam ki-ma a-ra-ma-na-ti-ku-nu

tu-uş-ta-ma-ra-sa-ni

an-na-ki dî-na

k. A-du-da la tu-qa-a-a

Ay. AN.NA 1/2 GIN **şî-şu**

15 ki-ma i-za-zu

id-kâ-ma di-na

KÜ.BABBAR A-du-da

li-ik-şu-da-am

IGI **A-şur** û i-li

20 a-kâ-ra-ba-ku-nu-ti

I me-at 50 TUG ku-ta-n [i]

a-na ka-ri-im

Tù-ur-ḫu-mi-it la [ib]-šî

En-um-**A-şur** na-šî a-ma-kam

25 la **i-sà-ḫu-ur**

k. **ṭù-ur-da-şu**

Kt n/k 604

5

10

k.

Ay.

15

20

25

k.

Kt n/k 1538

um-ma Wa-ak-lum-ma

a-na **Ú-şú-ur-ša-Ištar**qî-bi-ma **KÛ.BABBAR** a-na**ša** ki-ma ku-a-ti5 **tú-šé-ba-la-ma maš-kà-at****KÛ.BABBAR** ^{pi} **ša** **tup-pá-am**a-na **a-ḫa-tí-kà****ú-la tú-šé-ba-lá-ší-im**k. **da-ni-iš a-ḫa-at-kà**10. re-me-na-ku-um **šu-ma**

Ay. ta-ra-a-ma-ni i-nu-mi

té-er-ta-kà i-lá-kà-ni**a-na** <a> **-ḫa-tí-kà** **šu-up-ra-ma**i-na **KÁ** **ša-zu-úz-tí-kà**

15 lu ta-zi-iz-ma

gá-sú-nu lu **ta-ṭú-ul****ša-zu-úz-ta-kà**la **da-am-qú** **ší-im**k. AN.NA 4 **GÚ** **ša** A-du

sk. 20. ub-la-ku-nu-ti-ni ig-ri

ša' a-na ba-tî-iq-tim**ù** wa-tü-ur-ti-im-ma**šé-bi₄-lá-ni**

Kt n/k 1538

5
k.
10
A.y.
15
k.
20